

Messianske jøder – en religiøs minoritet i det hellige land

AV OLE CHR. M. KVARME

I den berømte mosaikken i St. Sabinakirken i Roma fra begynnelsen av det 5. århundre er to kvinneskikkelser stilt ved siden av hverandre: til venstre «Kirken av de omskårne» (*Ecclesia ex circumcissione*) og til høyre «Kirken av folkene» (*Ecclesia ex gentibus*). Over den første er Peter avbildet, over den andre Paulus, og basis for mosaikkens utforming er åpenbart Paulus utsagn i Gal. 2, 7: «Tvert imot forstod de at det er betrodd meg å forkynne evangeliet for de uomskårne slik som Peter for de omskårne.»¹

I århundrene mellom St. Sabinakirkens mosaikk og vårt eget kan man neppe tale om noen «*Ecclesia ex circumcissione*». Selv om det alltid har levd kristne jøder, er det neppe en overdrivelse å si at «*Ecclesia ex circumcissione*» døde ut i løpet av det 4. og 5. århundre. Men i løpet av det siste hundreår har nye og bevisste menigheter av kristne jøder vokst frem, – «Messianske jøder» (Jehudim Mesjichiim) som de foretrekker å kalle seg, siden det greske Christos kommer fra det hebraiske Masjiach. I dag finnes slike menigheter og grupper særlig i England, USA, Syd-Amerika og, som naturlig er, i Israel. Selv om de jødekrystnes menigheter og grupper ikke utgjør noen enhet, har de likevel tilstrekkelige felles kjennetegn slik at man igjen kan tale om en kirke «*ex circumcissione*» som atskiller seg fra den som er «*ex gentibus*». I det følgende er det de kristne jøder i Israel, deres menigheter og deres religiøse særpreg som skal stå i fokus.

1 Jfr. B. Bagatti, *The Church from the Circumcision*, Publications of the Studium Biblicum Franciscanum, Smaller Series n. 2, Jerusalem 1971, s. 1 f.

I. De messianske jøder og deres menigheter

1. De messianske jøder i Israel

Det er sannsynligvis nøkternt å regne med at det samlede antall messianske jøder i Israel ikke overstiger *ett tusen*,² noe som er en liten minoritet i en befolkning på tre og en halv million, hvorav tre millioner er jøder, og også innenfor den kristne kirke som i første rekke er omkring åtti tusen kristne arabere,³ hvorav to og et halvt tusen er protestanter, mens de øvrige tilhører katolske og østlige kirker.⁴ For at bildet av den kirkelige situasjon skal bli rett, er det nødvendig å tilføye at et par tusen utenlandske katolske prester, nonner og munk og noen hundre protestantiske misjonærer og utsendinger også befinner seg i landet.⁵ De aller fleste av disse arbeider i arabisk kontekst eller for turister og pilegrimer, og kun en meget begrenset del er engasjert i menighetsarbeid blant kristne jøder.

Men la oss se nærmere på antallet messianske jøder. Vi regner med omkring 7–800 som kan betraktes som protestanter, og mellom 2 og 300 katolske, kristne jøder. Det dreier seg her om døpte menighetslemmer og deres barn, – slike som har et levende forhold til sin menighet eller gruppe. De aller fleste er registrert som jøder av Innenriksministeriet, men vi har også regnet med slike som av en eller annen grunn er registrert annerledes, men som dog betraktes seg som jøder. Vi har forsøkt i vår beregning å følge jødisk tradisjon som regner den som jøde som er født av jødisk mor.⁶

Flertallet av de messianske jøder er asjkenasijøder; dette er jøder av øst- og mellomeuropeisk opprinnelse og deres etterkommere og inkluderer således også det meste av jøder fra Nord- og Sør-Amerika. I løpet av de senere år er imidlertid gruppen av messianske sefardiske jøder, jøder av sydvest-europeisk, nord-afrikansk og orientalsk opprinnelse, blitt større. Dette forhold skyldes i første rekke at kristen misjon blant jøder frem til annen verdenskrig i overveiende grad ble drevet blant asjkenasijøder i Europa og

2 Slik også B. Maoz, *The Work of the Gospel in Israel – a personal view*, The banner of truth, 150, 1976, pp. 24–32.

3 Jfr. Z. Vilnai, *Guide to Israel*, Jerusalem 1977.

4 Jfr. *Facts about Israel*, Jerusalem 1973.

5 Jfr. B. Maoz, *op. cit.*

6 Misjna, Kiddusjin 3, 12 og Talmud Babli, Kiddusjin 68 b.

USA.⁷ Mange av de messianske jøder ble kristne før de kom til Israel, og enkelte menigheter viderefører også tradisjoner fra jødekristne menigheter i Øst-Europa før krigen.⁸ En annen årsak er at de sefardiske jøder vanligvis har vært en mer tradisjonsbevisst og lukket gruppe, og derfor også mere avvisende overfor den ikke-jødiske omverden.

2. De messianske jødernes menigheter

De messianske jøder av *protestantisk* tilsnitt, faller menighetsmessig stort sett i tre grupper. For det *første* er det en vesentlig del av dem som hører til de *denominasjonelle kirker og menigheter*. *Baptistene* er den gruppe som har det mest allsidige arbeid og de støttes hovedsakelig av American Southern Baptists. Flertallet i menighetene i de større byene er ikke-jødiske amerikanere bosatt i Israel, men en ikke uvesentlig gruppe av messianske jøder er med. *De lutherske menigheter* i Jerusalem, Tel-Aviv/Jafo og Haifa består hovedsakelig av messianske jøder. Menigheten i Jerusalem støttes av Finska Missionssällskapet, mens de i Tel-Aviv/Jafo og Haifa drives av Den Norske Israelsmisjon. Kjernen i de to siste menigheter som er blant de største jødekristne menigheter i landet, er jøder med rumensk bakgrunn, og flere hørte allerede med til Den Norske Israelsmisjons menigheter i Romania i tiden før og under den annen verdenskrig. Av *de anglikanske og presbyterianske menigheter* i de forskjellige deler av landet, er det kun den i Tel-Aviv/Jafo som har en majoritet av kristne jøder. Denne menighet er et typisk eksempel på den kirkelige og konfesjonelle utvikling i Israel i dag. Menigheten ble tidligere drevet av anglikanernes engelske organisasjon for misjon blant jøder («Israel Trust of the Anglican Church» – ITAC). Menigheten støttes fremdeles fra England, og de anglikanske menighetsarbeidere hører fremdeles med til ITAC. Men den kirkerettslige tilknytning til den anglikanske kirke er opphørt, og menigheten forstår seg selv som uavhengig og stedefen, med sin egen konfesjonelle profil, som nærmest må kunne karak-

7 F. eks. A. E. Thompson, *A Century of Jewish Mission*, London 1902.

8 Slik særlig de lutherske menigheter i Haifa og Tel-Aviv.

teriseres som interdenominasjonell. Inntil en israelsk jøde kan overta som prest, er en amerikansk mennonitt på midlertidig basis menighetens hyrde. – En *pinsemenighet* i Jerusalem må også regnes med til denne gruppe; den støttes fra England og Tyskland.

Den *andre hovedgruppe* av menigheter er de *messianske forsamlinger* i de større byene. Lederne her er alle israelske statsborgere eller i alle fall permanent bosatt i landet, og de er ikke underlagt utenlandske kirkelige institusjoner eller misjonsorganisasjoner, selv om de av og til mottar støtte fra utlandet. De fleste av lederne er også jøder, og det samme er en klar majoritet av menighetslemmene. Disse forsamlingene representerer et kongregasjonalistisk menighetssyn, og de er ikke formelt sammensluttet. De er sterkt kritiske mot de etablerte kirkesamfunn og gjør et poeng av å distansere seg fra de historiske kirker. Konfesjonelt befinner de seg på linje med Plymouth-brødremenighetene. Nøkternt sett representerer imidlertid disse messianske forsamlinger noe av det mest livskraftige i den kristne kirke i det jødiske Israel i dag.

Den *tredje hovedgruppe* er de mer *private og halvoffisielle kretser og forsamlinger* i de større byene. Tallmessig består disse av fra fem og opp til femogtyve personer. Enkelte av gruppene ledes av utenlandske representanter for mer eller mindre offisielle misjonsorganisasjoner. Andre ledes av israelske jøder som har et vanlig sekulært arbeid, og som har dannet sin egen gruppe fordi de har funnet det problematisk å slutte seg til en annen menighet eller messiansk forsamling. Disse grupper utgjør intet enhetlig bilde hva teologi og menighetsliv angår. En gruppe har et reformert, calvinistisk preg, en annen er en pinsegruppe, flere er charismatiske grupper med utpreget hellighetsteologi, noen ligger brødremenighetene nær, noen er resultatet av den amerikanske «Jews-for-Jesus»-bevegelse, og en gruppe har svært synagogalt pregede samværsformer.

Mens de protestantiske jødekristne jevnt over er på vakt overfor enhver form for konfesjonalisme og er skeptiske overfor alt tradisjonsvesen, finner man blant de *katolske jødekristne* en langt sterkere integrering i den globale kirke og en mer bevisst identifisering med denne kirke. Flere av dem er prester eller munk og nonner. De fleste sogner til de fire hebraisktalende menigheter i Jerusalem, Beer-Sjeva, Tel-Aviv/Jafo og Haifa. Ansvar for disse menighetene tilligger et organ under det Latinske Patriarkat i Jerusalem: Apostelen St. Jakobs Verk (Oevre de Saint Jacques l'Apotre), som ble grunnlagt i 1955 for også å ta ansvar for tilnærming (*rapproche-*

ment) mellom kristne og jøder i Det Hellige Land.⁹ Disse menigheter er mindre utadvent og evangeliserende enn de fleste av de protestantiske grupper, og de ser det mer som sin oppgave å minne sin egen kirke om dens jødiske røtter.¹⁰ Men ved deres blotte nærvær er også deres vitnesbyrd levende. Konverteringer finner sted, og jøder trer inn i den katolske kirke.

For at bildet skal bli noenlunde fullstendig, nevner vi at små grupper av jøder også har sluttet seg til syvende-dags-adventistene og til Jehovas Vitner. På grunn av deres teologi og religiøse praksis i dette land, regner vi dem ikke med til de kristne/messianske jøder. Det samme gjelder noen få grupper hvor medlemmene tror at Jesus er Messias, men er blitt i synagogen og avviser forbindelse med den kristne kirke.¹¹

3. Spørsmålet om en messiansk kirke

Mangfoldigheten av menigheter og grupper skyldes ikke bare forskjellig læremessig grunnlag, men også forskjellig kultur – og tradisjonsbakgrunn hos de messianske jøder. Men midt i mangfoldet hersker det en utstrakt grad av fellesskap og samhold: de er en liten minoritet både innenfor det jødiske folk og innenfor den kristne kirke og deres felles kristne tro og jødiske arv gir dem en umiddelbar samhörighet. For denne samhörighet har *International Hebrew Christian Alliance*¹² spilt en vesentlig rolle ved sin kontaktvirksomhet og sitt diakonale arbeid. Alliansen som ble grunnlagt i 1925 og har virksomhet over store deler av verden, er tverrkirkelig og har til oppgave å hjelpe de kristne jøder til å bevare sin jødiske identitet, til å opprettholde kontakten med sitt folk og til å være Jesu vitner for sine jødiske brødre.

De omtalte denominasjonelle menigheter er alle medlemmer av *United Christian Council in Israel* (UCCI). Blant organisasjonens

9 D-M. Hunter, Holy Land Christians, (4) Hebrew-speaking communities, The Tablet 7. jan 1978. pp. 5-7.

10 H. Weiner, The Wild Goats of Ein-Gedi, A Journal of religious Encounters in the Holy Land, New-York 1961 s. 66ff.

11 F. eks. Simcha Pearlmutter's gruppe som holder til i gruppens Kibbutz i Arava-kløften, syd for Dødehavet.

12 Jfr. P. Østerby, The Church in Israel, Studia Missionalia Uppsaliensis XV, Lund 1970, s. 204. Alliansens organ er kvartalskriftet «The Hebrew Christian» som utgis fra England.

20 medlemmer¹³ er flere arabiske og utenlandske kirker, mens de messianske forsamlinger har holdt seg utenfor fellesskapet. Likevel finner det her sted både et direkte og indirekte samarbeid mellom de messianske jøder i form av oppbyggelige konferanser, studiegrupper, litteraturarbeid og ivaretagelse av den kristne menighets interesser vis-a-vis stat og offentlighet.

Spørsmålet om en skal danne *en egen kirke for de messianske jøder* i Israel, har stadig vært oppe til debatt. Alt høsten 1950 ble det holdt en konferanse i Jerusalem hvor en 12-manns-komite ble oppnevnt til å utarbeide lover for en union av Messias-troende jøder. Meningen var at lovene skulle forelegges regjeringen, slik at «Unionen» kunne få rettslig anerkjennelse på linje med synagogene og fungere som en hebraisk kirke i Israel. I slutten av 1951 måtte imidlertid komiteen oppløses, delvis fordi det viste seg umulig å få anerkjennelse fra regjeringen, og delvis fordi man ikke maktet å komme til enighet om unionens læremessige grunnlag. Særlig innenfor kristologien og i kirkesynet hersket det uoverensstemmelser.¹⁴

Med jevne mellomrom er tanken om en nasjonal, messiansk kirke eller union blitt drøftet på konferanser for messianske jøder, men forsøkene er blitt uten resultat. En av årsakene til at denne problemstilling dukker opp, er at den nåværende lovgivning skiller skarpt mellom den jødiske, den muhammedanske og den kristne befolkningsgruppe. Disse befolkningsgrupper har egne domstoler for alle saker som har med familierett og personlig identitet å gjøre. På dette punkt har staten Israel videreført milet-systemet fra tyrkertiden.¹⁵ Således er det i prinsippet ikke mulig for en jøde som kommer til tro på Jesus og lar seg døpe, å være et registrert medlem i et anerkjent, kristent religionssamfunn og samtidig bevare sin jødiske identitet. Her må det da umiddelbart nevnes at blant de protestantiske kirkesamfunn er det kun den anglikanske kirke som er et anerkjent religionssamfunn, de øvrige er kun registrert som sosiale eller kulturelle organisasjoner. Tilsvarende har de færreste messianske jøder meldt fra til myndighetene om endret trosstatus, da det er et poeng for de fleste av dem å bevare – også formelt –

¹³ Jfr. UCCI-news nr. 1, VIII, 1978.

¹⁴ M. Solheim, Unionen av messianske jøder, Misjonsblad for Israel 123,1952, s. 5 f.

¹⁵ Se f. eks. J. Badi, Religion und Staat in Israel, Gütersloh 1961, særlig s. 42 ff.

sin jødiske status. I denne utilfredsstillende situasjon har det de senere år f. eks. vært foreslått at de messianske jøder skulle søke anerkjennelse hos myndighetene som egen gruppe innenfor synagogen: som messiansk jødedom ved siden av de andre retninger: ortodoks, konservativ og reformert. Bortsett fra at en slik søknad neppe ville blitt tatt særlig alvorlig fra myndighetenes side, – konservativ og reformert jødedom er heller ikke anerkjent i Israel, – er dette forslag blitt møtt med sterk motstand fra den overveiende del av de messianske jøder selv. Både denne og tilsvarende ideer er lagt på is.

II. De messianske jøders teologiske og religiøse særpreg

En av de ting man vil merke i møtet med de jødekristne menigheter i Israel, er at *Sabbaten* er deres hviledag og gudstjenestedag. Dette er praktisk begrunnet: de lever i et jødisk samfunn hvor alle har arbeidsfri den syvende dag i uken. Dernest ser de ingen grunn til at man skal fravike den gammeltestamentlige hviledag, da det ikke er nytestamentlig begrunnelse for det. I likhet med majoriteten av den israelske befolkning føler de seg ikke bundet av den omfattende rabbiniske lovgivning for sabbaten, f. eks. av forbud mot å tenne opp ild eller kjøre bil. Men de feirer sabbaten fordi dette var dagen da Gud hvilte fra sin skapergjerning, og fordi den er en av de viktigste institusjoner i jødedommen og ett av elementene som atskiller Israel fra folkene. Mange messianske jødiske familier feirer sabbatsmåltidet fredags kveld, men da uten det foreskrevne seremoniell og i stedet med et kristens familiefellesskap. I enkelte familier pleier de også å tenne sabbatslysene, slik enhver jødisk mor gjør før solnedgang sabbatskvelden. I stedet for den vanlige bønn, blir da en bønn med nytestamentlig innhold bedt.

Den bønn som er foreskrevet for tenningen av sabbatslysene, lyder: «Løvet være Du, Herre vår Gud, verdens Konge, som har helliget oss ved dine bud og pålagt oss å tenne sabbatslyset.» Enkelte messianske jøder pleier be en bønn som kan lyde slik: «Løvet være Du, Herre vår Gud, verdens Konge, som lot det sanne lys, Jesus Messias, komme inn i verden for å lyse for menneskene. Den som følger Ham, skal ikke vandre i mørket, men Du lar ham ha livets lys.» (Jfr. Joh. 1, 5; 8, 12).

Når sabbaten er hviledag og gudstjenestedag for de messianske jøder, betyr ikke dette at søndagen er skjøvet tilside som «Herrens dag». I flere menigheter arrangeres nattverdsgudstjeneste eller bibeltime søndagskveld. Men feiringen av sabbaten og tenningen av sabbatslysene er et eksempel på hvordan messianske jøder viderefører en gammeltestamentlig og jødisk tradisjon, og samtidig prøver å fylle den med et helbibelsk innhold. Eksemplet viser hvordan deres Jesus-tro gir dem en særlig identitet i forhold til deres jødiske brødre, og hvordan deres jødiske identitet gir dem et særpreg i rammen av den kristne kirke.

1. *Messianske jøder – fullbyrdete jøder*

I samtale med andre jøder pleier de jødekrystne å understreke: «Du trenger ikke bli *goj* (hedning, ikke-jøde) for å tro på Jesus. For Jesus var selv en ekte jøde, slik også hans første disipler var det.»¹⁶ – Det er nettopp som jøde blant jøder, en som med sitt liv og sin død tjente sitt eget folk, at Jesus for de messianske jøder er Israels Messias. I ham ser de oppfyllelsen av de gammeltestamentlige løfter om den Messias som skulle komme med frelse til sitt folk og verden. De henviser særlig til de messianske profetier i profet-bøkene (Jes. 7, 14; 9, 2–6; Jes. 11; Mika 5, 1) men sangene om Herrens tjener som tolkes messiansk, spiller også en vesentlig rolle. De påpeker ofte at synagogen springer over Jes. 53 i sin kontinuerlige lesing av skriften, angivelig fordi Jesu oppfyllelse av kapitlet ligger åpent i dagen.¹⁷ De betoner at Jesus står i den umiddelbare fortsettelse av GT, og at han brakte oppfyllelsens tid nær for sitt folk og for alle folkeslag.

På denne bakgrunn må vi forstå de messianske jøder når de sier om seg selv at de er «fullbyrdete jøder» («Completed Jews»). De mener seg å ha fått del i oppfyllelsen av de løfter som ble gitt til folket gjennom fedrene og profetene. I samtale med messianske jøder vil man ofte få høre at ett av to skjedde med dem da de kom til tro på Jesus Messias: de som alt var seg sin jødiske identitet positivt bevisst, fikk en dypere forståelse av denne identitet, mens

16 Jfr. Zola Levitt, *Jesus – the Jew's Jew*, Illinois 1973.

17 Jfr. Ostrowski's lille bok om Jes. 53: *Det forbudte Kapitel* (Ha-pæræq Ha-asur), Tel-Aviv (årstall ikke angitt).

andre gjenoppdaget den jødiske identitet som de tidligere var kommet på avstand fra.

Betegnelsen «fullbyrdete jøder» er en nyskaping, men har sin bakgrunn i den nytestamentlige tale om at Guds løfter har sitt ja og sitt amen i Jesus (2. Kor. 1, 20). Til en viss grad har denne språkbruk også sin bakgrunn i Paulus' tale om den «indre jøde» (Rom. 2, 25–29, jfr. 4, 11–12). De messianske jøder henviser også ofte til Paulus' bilde av oljetreet og grenene (Rom. 11), at de selv er ekte oljekvister som igjen er podet inn i det tre som de av naturen tilhører.

I en undersøkelse av fenomenet kristne jøder, skriver B. Z. Sobel: «En kan oppfatte jødekristendommen (Hebrew Christianity) som et forsøk på å utvikle et system hvorved jøder kan og vil se kristendommen som et bindende og legitimt uttrykk for ens jødiskhet.»¹⁸ Ut fra det som er nevnt om betegnelsen «fullbyrdete jøder», er Sobels beskrivelse korrekt, men likevel for snever til å gi uttrykk for jødekristendommens særpreg og de jødekristnes identitetsfølelse. Den nye hebraiske ordbok til A. Even-Sjosjan treffer da bedre i forklaringen til betegnelsen «Jehudi Mesjichi»: «... en betegnelse i våre dager på en gruppe jøder som sier om seg selv at de er jøder av nasjonalitet, at de er loyale mot staten Israel, men er kristne tro».¹⁹ Dog er det ikke slik at deres jødiske nasjonalitet og deres kristne tro kan atskilles, tvert imot gir kristentroen en ny retning og dimensjon til deres jødiskhet, samtidig som deres kristendomsform også preges av den jødiske tradisjon.

2. *De messianske jøder og den jødiske tradisjon*

Den jødiske tradisjon, slik den er nedfelt i den religiøse tradisjonslitteratur (Talmud, midrasjene, de store middelalderske bibelkommentarer) og får sitt utslag i jødernes liv i hverdag og fest, har et gammeltestamentlig grunnlag, men er blitt vesentlig utformet i etterbibelsk, særlig i talmudisk tid (1–6. årh.). Dette reiser et problem for de messianske jøder: Hvordan skal vi – som regner oss som «fullbyrdete jøder» – forholde oss til den etterbibelske jødiske tradisjon? For dem er ikke dette et teoretisk, men et prinsipielt problem med vidtrekkende praktiske konsekvenser. Dette problem

18 B. Z. Sobel. *Hebrew Christianity – The Thirteenth Tibe*, New-York – London, 1974, s. 217.

19 A. Even-Sjosjan, *Ha-Milon Hæ-Chadasj*, Jerusalem 1975 B. II, s. 795.

er dessverre blitt lite drøftet blant de messianske jøder,²⁰ de holdninger som eksisterer, er derfor mer eller mindre reflekterte.

Vi skiller mellom tre grunnholdninger til den jødiske tradisjon. Ytterstandpunktene, total avvisning og total akseptering, er representert av relativt få. De som avviser tradisjonen, gjør det ut fra biblistiske grunner. Og i den lille gruppe som ser på den jødiske tradisjon med dens basis i Moseloven som bindende også for «Messias-troende» jøder, er et flertall forblitt i synagogen og unngår fellesskap med ikke-jødiske kristne (jfr. ovenfor p. I, 2). – De aller fleste messianske jøder ser imidlertid positivt på og *utnytter de tradisjonselementer som de finner bibelsk begrunnelse for, og de som kan gis en nytolkning i rammen av deres tro på Jesus Messias*. Disse ser da ikke på tradisjonen som noe de er bundet av ut fra Moselovens bud, men som *folkets arv som med sine gammeltestamentlige røtter gis en nytolkning ut fra Kristustroen*. Med et par eksempler vil vi prøve å vise hvordan denne holdning praktiseres.

Påskefesten er et eksempel på den identitetskrise som mange av de messianske jøder opplever, i skjæringspunktet mellom kirken og det jødiske folk. Den jødiske og den kristne påske overlapper ofte hverandre i tid, men de har hver sitt distinkte innhold: den jødiske Pesach med påskemåltid og resitasjon av Påskehaggada'en legger vekt på utferden fra Egypt, mens den kristne påske konsentrerer seg om Jesu død og oppstandelse. Likevel er det nær forbindelse mellom kristen påske og jødisk Pesach: Jesu død og oppstandelse fant sted under påskefesten, og da Jesus innstiftet nattverden og tolket sin forestående død for disiplene, skjedde det i rammen av det jødiske påskemåltid.²¹ I de første århundrer feiret således de fleste kristne jøder og likeså mange ikke-jødiske kristne påske etter den jødiske kalender, den 14–15 Nisan.²²

De fleste av de messianske jødernes menigheter prøver å la sammenhengen mellom jødisk Pesach og kristen påske komme til uttrykk i sin feiring. I mange menigheter og hjem blir det jødiske påskemåltid feiret den 15. Nisan etter det tradisjonelle rituale. Feiringen av påskemåltidet ledsages tradisjonelt av resitasjon av

20 Ett av de få prinsipielle forsøk representerer B. Maoz, «Ha-masoræt, Ken 'o lo ve-eizo?» (The tradition, – Yes or no and which?), *Me'et Le'et* 10, 1976 s. 8–23.

21 J. Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, London 1966.

22 B. Bagatti, op. cit., s. 80 ff. J. Jeremias, op. cit. s. 122 ff. B. Lohse, *Das Passahfest der Quartodezimaner*, *BFchTh* 54, 1954, s. 62–89.

Påske-Haggada'en som ikke bare gjenforteller utferden fra Egypt, men også fletter inn fortellinger om rabinere, bønner og forklaringer av ingrediensene i måltidet. De messianske jøder pleier ved sine måltider å lese utvalgte tekster fra Haggada'en og føyer også inn nytestamentlige tekster for å vise hvordan måltidselementene er bilder på Jesu død og oppstandelse. Det har utviklet seg en mer eller mindre fast tradisjon blant de kristne jøder i Israel og diasporaen i tolkningen av måltidselementene.²³

Et profilert uttrykk for denne tradisjon gir «Påskehaggada'en til ære for vår Herre, Jesus Messias» som den Messianske Forsamling i Jerusalem utgav i 1977.²⁴ Teksten i den tradisjonelle Haggada er stort sett beholdt, men der det har vært mulig, er ritualet og påskefortellingen tolket med henblikk på Jesus Messias og tekstens ordlyd er da endret, og i mange tilfeller er nytestamentlige tekster ført inn. I forklaringene av måltidselementene sies det f. eks. at leggbenet av et lam skal minne om det slaktede påskelam som er vår Herre Jesus Messias, og at de tre stykker usyret brød symboliserer Israels treenige Gud og det mellomste stykke, som brytes i to, den korsfestede Jesus Messias. I noen tilfeller er tekstelementer i den tradisjonelle Haggada tatt ut, sannsynligvis fordi disse elementer av rabbinsk teologi er vanskelig å akseptere i rammen av Kristus-troen.

Mens påsken er den viktigste høytid i det jødiske hjem, er *forsoningsdagen* (*Jom Kippur*) den viktigste høytidsdag i synagogen. De fleste messianske jøder er seg bevisst at forsoningsdagen fikk sin avslutning i Jesu død på korset, da han brakte soning for verdens synd en gang for alle (Hebr. 9, 11ff. 1. Joh. 2. 1f.), og betoner at ingen kan skaffe soning for egen synd ved faste, bønn og bønnøvelser, slik forestillingen er i synagogen.²⁵ Likevel er det mange som pleier å faste denne dagen, idet de slik vil uttrykke solidaritet med sitt folk. Under fasten går de i forbønn for sitt folk, og av samme grunn er det også mange som går i synagogen denne dag. I mange menigheter holdes bønnemøter og noen steder også menighetsmåltid ved forsoningsdagens utgang, etter at fasten er brutt.

23 Jfr. O. Kvalheim, Sederkveld i Haifa, Misjonsblad for Israel, 131, 1960, s. 90 f. – J. and D. Finkelstein, *These Found the Way, the Hebrew Christian* 49, 1976, s. 23.

24 Ha-qehila ha-mesjichit ha-jisraelit, Ha-haggada sjel Pesah li-kevod 'sdonenu Jesjua Ha-masjiach, Jerusalem, Yanets Press, 1977.

25 Jfr. f. eks. Jerusalem post 21.9. 1977, forsideart. om den forestående feiring av Jom-Kippur.

Når de messianske jøder er samlet denne dag, gis ofte referanser til synagogens soningsliturgi, til punkter som forstås som indirekte henvisninger til Jesu soningsverk. Et eksempel er en bønn hvor det heter: «Messias, vår rettferdighet er veket fra oss. Vi er skrekkslagne, og det er ingen til å rettferdiggjøre oss. Våre synder er et åk og våre misgjerninger en byrde. Og han som er knust for våre misgjerninger.»²⁶

De øvrige festene i den jødiske festkalender gjennomlever mange messianske jøder i rammen av den nasjonale, folkelige tradisjon, men prøver også å forbinde festene med troen på Jesus Messias ved bibellesing og bønn. Under *løvhyttefesten* bygger flere menigheter løvhytter for barna, og det leses fra GT om folkets vandring gjennom ørkenen. Når *Purim* feires, leses det fra Esters bok i menighetens fellesskap. Under lysfesten *Hanukka* til minne om templets gjeninnvielse i 164 f. Kr. leser menigheten fra Makkabeer-bøkene, og man taler om Guds ledelse av folket og om Jesus Messias som Verdens Lys. Kun i liten grad følges de rabbinske forordninger for festene, men man prøver å ivareta deres bibelske og historiske innhold og å integrere dette i troen på Jesus Messias.

Et eksempel fra en bønnebok som UCCI for noen år tilbake utgav vil vise hvordan denne integrering skjer. For løvhyttefesten foreslår denne bønnebok skriftlesing fra Neh. 8, 16–17; 3. Mos. 23, 39–43; Hebr. 13, 14 og 11, 8–9. 15–16; Joh. 14, 4–6 og den følgende bønn: «Vår far i himmelen, på denne høytidsdag takker vi deg for alt godt som du har gitt oss i dette land. De vakre løvhyttene minner oss om at vårt folk en gang flakket omkring og vandret gjennom ørkenen, og at vi heller ikke skal være i verden til evig tid. Vi takker deg at du har beredt oss en by og en evig bolig i den kommende verden. Bevar meg på min livsreise, slik at jeg til slutt kan komme til deg. Det ber jeg om i Jesus Messias' navn, han som er Veien til deg, Amen.»²⁷

De såkalte *rites de passage* spiller en vesentlig rolle for den jødiske folketilhørighet. *Omskjærelsen* (brit-mila) har helt frem til våre dager vært tegnet på den jødiske folketilhørighet, og det er den positive begrunnelse for mange til å holde fast på denne tradisjonshandling. Mange kristne jøder lar imidlertid guttebarn omskjære fordi ikke vil at barna skal skille seg ut fra andre jødiske barn, og fordi det er gode medisinske grunner for omskjærelse i det israelske klima.

26 Machzor Rabba, Nusach Sefarad, Jom-Ha-Kippurim, Eshkol-Jerusalem, s. 330.

27 Nitpalel, Friedmann Tel-Aviv, s. 57.

Inngangen til puberteten markeres for de jødiske gutter ved «*Bar-Mitzva*» («Sønn av budet») på deres 13-årsdag. Fra denne dag pålegges gutten å overholde alle 613 påbud og forbud, og han blir et fullverdig lem i den synagogale menighet. På grunn av handlingens sterke rabbinisk-talmudiske karakter, er det omtrent ingen messianske jøder som praktiserer Bar-Mitzva. Noen kompenserer dette ved en familiefest, og i noen få menigheter holdes konfirmasjon som kirkelig parallell.

Da ekteskapsinngåelsen ligger inn under religionssamfunnenes jurisdiksjon og de fleste messianske jøder er registrert som jøder, har ofte to messianske jøder som vil gifte seg, intet annet alternativ enn å la vigselen bli foretatt av en rabbiner under den såkalte *Chuppa*, en baldakin som skal symbolisere det nye hjem i Israels folk. Det er imidlertid mange tilfeller av blandingsektekap blant de kristne jøder (dvs. jøde med ikke-jøde), og i disse tilfeller skjer vigselen som regel i en kirke.

De messianske jøder praktiserer delvis kristen begravelse, delvis *jordfestelse* på jødisk gravgård. For den enkelte jøde selv og for den avdødes familie er det igjen folketilhørigheten som er den avgjørende beveggrunn for jødisk jordfestelse. Hos enkelte er den imidlertid også teologisk begrunnet, ut fra deres overbevisning om den messianske jødedoms rettmessige plass innenfor synagogen.

Jødernes religiøse litteratur som på avgjørende vis har bestemt tradisjonens utvikling, består for en vesentlig del av adferdsnormerende materiale, en detaljert religiøs lovgivning med forskrifter for jødens liv i hverdag og fest. – Av det som ovenfor er sagt, vil man forstå at de messianske jøder jevnt over stiller seg negativt til *denne rabbiniske halaka* (i Misjna, Talmud, Sjulchan Arukh), samtidig som det er de færreste av dem som har nærmere kjennskap til den. Når likevel mange etterlever forskrifter i denne halaka, er det fordi de representerer folkets nedarvede skikker, f. eks. spiseforskriftene (kasjrut). – En liten gruppe prøver bevisst å ivareta hovedpunkter i den rabbiniske halaka, for slik å skape en særskilt jødekristen tradisjon som kan prege familieliv og menighetsliv. Her dreier det seg om spiseforskrifter, om en mere strikt feiring av sabbat og fester og lignende.

Den jødiske tradisjon kan likevel ikke reduseres til et sett med adferdsnormer. Fundamentet for den rabbiniske *halaka* er *troen* på Israels rettferdige og nådige Gud som har åpenbart seg i histo-

rien, utvalgt folket og gitt det dets Tora (Moseloven)²⁸ – Når de messianske jøder betegner seg selv som fullbyrdete jøder, er det naturligvis på trosplanen man først og fremst hevder en kontinuitet mellom den jødiske identitet og Kristustilhørigheten. Det er derfor om å gjøre for dem å betone elementer som også er sentrale for synagogens gudstro: troen på den ene Gud (monoteismen) slik den kommer til uttrykk i enhver jødes daglige bekjennelse: «Hør, Israel, Herren vår Gud, Herren er en!» (deut. 6, 4); troen på Guds straffende rettferdighet og hans barmhjertighet, som i den synagogale tradisjon står i et uoppløselig spenningsforhold, men som møtes i Jesu stedfortredende død på korset. På forskjellig vis lar de en positiv holdning til Moseloven komme til uttrykk, og det er sentralt for dem at håpet om Messias og de dodes oppstandelse er bekræftet og oppfylt ved Jesus Messias.²⁹ Slik kommer de messianske jøder til å øve kritikk mot synagogens tro og lære, og denne kritikk øves ofte ut fra det synspunkt at det hersker fullkommen kontinuitet mellom Det gamle og Det nye testamente.

3. I skjæringspunktet mellom kirke og synagoge

Ut fra skjebnefellesskapet med sitt eget folk og på grunn av det negative forhold som i århundrer har hersket mellom kirke og synagoge, har imidlertid de fleste messianske jøder også en kritisk distanse til de historiske og konfesjonelle kirker, samtidig som de vil identifisere seg med «Jesu legeme» – den hellige, alminnelige kirke. I kampen for å finne en rett balanse mellom den jødiske identitet og deres tilhørighet til Kristi sanne kirke, gjør to hovedtendenser seg gjeldende, og vi presiserer her det som ovenfor ble nevnt om de fleste jødekrstnes holdning til den jødiske tradisjon.

For det første er det mange, og det gjelder særlig i de messianske forsamlinger, som gjør bevisste forsøk på å unngå alle kirkelige og kristne tradisjoner som ikke er bibelsk begrunnet, og som vil prøve å komme tilbake til den kristendomsform som eksisterte før hellenisering og politisering satte inn. Dette er en slags minimalistholdning både i forhold til synagogen og den kristne kirke: de vil tilbake til de første jødekrstnes kristendomsform, før den kristne menighet

28 Jfr. S. Ben-Chorin, *Jüdischer Glaube*, Tübingen 1975 s. 9–30: «Dogma und Dogmatik im Judentum». Jfr. M. Kadushin, *Organic Thinking, A Study in Rabbinic Thought*, New-York 1938, s. 3–12 særlig.

29 Til disse punkter se f. eks. Maimonides' 13 trosartikler, S. Ben-Chorin, op. cit.

begynte å utvikle sine egne tradisjoner og institusjoner, og før synagogens talmudiske tradisjon var blitt normativ, og på denne måten mener de også å la sin jødiske identitet komme til uttrykk. Konkret betyr denne holdning f. eks. at man i liten grad tar hensyn til den kristne kirkes høytider, men at man i stedet prøver å markere de bibelske høytider etter den jødiske festkalender men med et nytestamentlig innhold. Gudstjenestene i menigheter av denne holdning er ikke egentlig liturgiske, men de har mer karakter av oppbyggelige møter. Tilsvarende unngår man bruk av kristne symboler i utsmykningen av forsamlingslokalene, inklusive korset, som av jøder ofte assosieres med den kristne kirkes forfølgelser av jødene; derimot benyttes hyppig den syvarmede lysestake fra templet og Davidsstjernen som symboler.

Den andre hovedtendens forstår den jødiske identitet og tilhørigheten til Kristi menighet som overlappende størrelser: den sentrale kjerne i den jødiske identitet, nemlig utvelgelsen av folket i Abraham, har fått ny og dypere mening ved Kristus-tilhørigheten; samtidig har de på den ene side en jødisk nasjonal tilhørighet som på et sekulært plan ikke er Kristus-troen irrelevant, men som likevel ikke er betinget av den; og på den annen side binder Kristus-tilhørigheten dem til et fellesskap som sprenger deres nasjonale tilhørighet. Denne holdning medfører en større åpenhet både overfor den etterbibelske jødiske tradisjon og overfor den kristne kirkes tradisjoner, og der det er naturlig og mulig, forsøkes også disse tradisjoner relatert til hverandre, f. eks. i feiringen av høytidene i kirkens og synagogens festkalender. Det er i menigheter preget av denne holdning, f. eks. de anglikanske og lutherske, at man nå arbeider med liturgisk materiale fra synagogen og oldkirken, særlig med parallell-materiale, for å finne frem til nye liturgiske former som er egnet for menighetene i deres kontekst.³⁰

4. *De messianske jøder. Skriften og bekjennelsen*

På dette punkt vil det være naturlig å si noen ord om de messianske jøders holdning til Skrift og bekjennelse. Vi begrenser oss til noen få merknader om et par hovedpunkter og går ikke inn på tradisjonelle læremessige forskjeller mellom menighetene.

Mens de hedningekristne som regel kommer til *Det gamle via*

³⁰ Jfr. f. eks. E. Werner, *The Sacred Bridge, Liturgical Parallels in Synagogue and Early Church*, New-York 1970.

Det nye testamente og via troen på Jesus, kommer jødene som regel til tro på Jesus Messias og til *Det nye testamente* via *Det gamle*. *Det gamle testamente* benyttes derfor i langt høyere grad av de messianske jøder enn hva tilfellet som regel er i den hedningekristne del av kirken.

Den forståelse av forholdet mellom de to testamenter som er mest utbredt, har *løfte-oppfyllelse-skjemaet* som hermeneutisk nøkkel. Bortsett fra at mange holder fast på dette skjema også med henblikk på det jødiske folk i forståelse av forholdet mellom GT og samtidige hendelser, noe vi skal komme tilbake til, blir *løfte-oppfyllelse-skjemaet* som regel tolket etter en relativt snever messiansk linje. GT blir egentlig en samling messianske tekster. Det som er spesielt for mange messianske jøder, er at mange GT-tekster, som i sitt opprinnelige innhold ikke umiddelbart taler om den ventede Messias, også tolkes messiansk fordi rabbinsk jødedom gjennom tidene har sett en skjult Messiasprofeti i den aktuelle tekst. Dette gjelder f. eks. talen om «Veibryteren» i Mika 2, 12.³¹

Ut fra et kontrastforhold til den rabbinske tradisjon som ser på GT som Lovboken med Guds bud til folket,³² er det mange messianske jøder som betoner at GT viser jødene at det er umulig å oppfylle Loven, og at Jesu frelsesverk derfor var nødvendig. Disse utvikler en forståelse av det helbibelske budskap som ligger det tradisjonelle lutherske skille mellom «Lov og Evangelium» meget nær. – I forsøk på å finne frem til en rett forståelse av kontinuiteten mellom testamentene, er det imidlertid flere som ender opp med en jødisk-rabbinsk forståelse av de nytestamentlige skrifter. I rabbinsk jødedom er det en utbredt forståelse at Messias skal bringe en ny Tora: «Den Hellige, Velsignet være han, sitter i Edens hage og forkynner for Israel en ny Tora som en gang skal bli gitt gjennom Messias.»³³ I tråd med dette forstås så Jesu evangelium om Guds rike og NT's budskap som den nye Lov, den nye Tora som har avløst den gamle.

Ut fra det som er nevnt om de messianske jøders holdning til kirkens tradisjoner, vil man forstå at mange menigheter er meget tilbakeholdne i bruken av de *oldkirkelige symboler* i katekese og gudstjenesteliv. Det hevdes at de gir uttrykk for gresk ånd, eller at bruken av dem er stivnet tradisjonalisme.

31 R. Santala, *Kristus i Det gamle Testamente*, Oslo 1974, s. 21.

32 L. Jacobs, *A Jewish Theology*, New York 1973, s. 199 ff.

33 Jalkut Sjimoni, Avsn. 296, Jesaja 26; Jerusalem 5720 – 1960, s. 785.

Deres bakgrunn i etterbibelsk, jødisk tradisjon gjør at enkelte messianske jøder har problemer med den kristne kirkes *lære om Jesu person*. Man ser tendenser til en *ebionittisk* vranglære med fornektelse av Jesu guddom, særlig der hvor Messias-tittelen helt får dominere forståelsen av Jesu person og verk. En slik ebionittisk tendens er ofte forbundet med chiliastiske forestillinger hvoretter man forventer et nasjonalt messiasrike med Zion og Jerusalem som senter. Ved siden av en rabbinisk messianisme, er bakgrunnen for en slik tendens det jødiske gudsbegrep som betoner at Gud er annerledes enn alt menneskelig.³⁴ Med bakgrunn i samme gudsbegrep er det imidlertid også mange messianske jøder som preges av den motsatte tendens, av ansatser til *doketisk* vranglære.

Imidlertid er det ikke slik at de messianske jødernes bakgrunn i jødisk tradisjon uten videre er en trussel mot en rett kristologi, tvert imot kan denne tradisjon ofte være til sunn hjelp. For eksempel kan feiringen av Jom Kippur med dens rop etter forsoning gi en dyp og rik forståelse av Jesu person og hans soningsverk. Samtidig er de messianske jøder på vakt overfor en lettvent Jesusromantikk. De betoner at tilbedelsen av Sønnen alltid må skje til Gud Faders ære (Fil. 2, 11) og de foretrekker uttrykksmåten i Nicaenum, at Jesus Kristus er «født av Faderen før alle tider, Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud».

I 1976 ble en ordbok for kristne teologiske termer på Ivrit utgitt.³⁵ Betegnelsen «*Sjillusj*» (av «sjalosj» = tre) for «*treenighet*» har møtt sterk motstand blant en del messianske jøder som hevder at en slik betegnelse på Gud «strider mot hebraisk ånd og følelse». At denne skepsis til treenighetsbegrepet ikke bare er av språklig art, oppdager en når en ser konsekvensene dette får for kristologien, den manglende forståelse for Helligåndens gjerning i kirken som Åndens organ.

På den annen side må det sies at mange messianske jøder har en naturlig forståelse av treenighetslæren. Den jødiske tradisjonskonsentrasjon om frelseshistorien er ofte en hjelp til å erkjenne at det nettopp er i historien og ved sitt Ord at Gud har åpenbart seg som Fader, Sønn og Ånd. Således er det også mange som har forsøkt å bringe bevis for treenighetslæren ut fra den jødiske tradisjon.

34 Jfr. S. Ben-Chorin, op. cit. s. 78 ff; L. Jacobs. op. cit., s. 56 ff.

35 Munachim Mesjichiim Notzrim, Christian Terms in Hebrew, Ed. UCCI, Jerusalem 1976.

Blant de messianske jøder i Israel er atskillig oppmerksomhet viet en liten bok av tidligere rabbiner Tzvi Nassi: «The Great Mystery, or: How can Three be One?»³⁶ Bokens argument er at trinitetslæren er en bibelsk og jødisk tanke belagt i den gamle jødiske litteratur, og det meste av belegg materialet er hentet fra den jødiske mystikks skrifter fra middelalderen, særlig fra Sohar.

5. *De messianske jøder, staten Israel og det jødiske folk*

De messianske jøder betoner at *det jødiske folk* har en særlig plass i frelseshistorien også etter Jesu første komme. Her legges ikke kun vekt på nytestamentlige utsagn og løfter til Israels folk,³⁷ men de gjør ofte gjeldende en dobbel fortolkning av de gammeltestamentlige løfter til folket: i åndelig forstand gjelder de nå Jesu Kristi kirke, mens de i konkret forstand fremdeles gjelder det jødiske folk. Ved siden av en sterk forhåpning om at «hele Israel skal bli frelst» (Rom. 4, 26), medfører dette syn også en markert forståelse *av jødernes tilbakevending til landet og av Staten Israel* som oppfyllelse av gammeltestamentlige løfter.

De fleste messianske jøder ser vår tids hendelser i Midt-Østen som endetidstegn i rammen av en *eskjatalogi* hvor et bredt spekter av gammeltestamentlige utsagn benyttes til å utvide den nytestamentlig horisont. Ved siden av en mer allmen endetidstolkning, finner vi også blant mange en mer spesifikk forståelse av tilbakevendingen til landet og opprettelsen av Staten som kimen til *tusenårsriket*. Dette rike skal Messias opprette på Oljeberget, og det hjemvendte Israel som spontant omvender seg når de ser ham komme, skal i disse tusen år ha delaktighet i Jesu kongevælde, og Zion skal være sentrum for dette rike og den nye misjonstid. Tusenårsriket som blir en samlende oppfyllelse av de messianske profetier og landløftet blir slik en av de viktigste tolkningsnøkler til de bibelske skrifter.

Ut fra slike chiliastiske synspunkter er det flere messianske jøder som mener at *evangeliserende virksomhet* overfor deres eget folk er unødvendig eller overflødig. I påvente av at Gud skal gripe direkte inn til frelse for sitt folk, har de slått seg til ro med den nærværende situasjon. Sin egen identitet som fullbyrdete jøder forstår disse som en antesipert delaktighet i den løfteoppfyllelse

³⁶ Yanetz, Jerusalem 1970.

³⁷ Utsagn som det hyppig henvises til, er f. eks. Mt. 23, 37–39; Luk. 21, 24; Acta 1, 6; 15, 16; Rom. 9, 3–5; 11, 1–25 ff.

som hele folket skal få del i ved Jesu gjenkomst. – De aller fleste messianske jøder betoner imidlertid at det er noe akutt ufullkomment over det jødiske folks nåværende situasjon: de er tilbake i sitt land, men dets gudsforhold er ikke i orden, noe nærværet i landet burde tilsi. For disse blir tilbakevendingen til landet en drivkraft til evangelieforkynnelse for deres jødiske brødre. Ut fra en ekte solidaritet med sitt folk og ut fra en forståelse av evangeliets egenart, at de gammeltestamentlige løfter og det jødiske folks håp er oppfylt i Jesus Messias (Acta 13, 32–39), betoner de overfor sine frender at Israels skjebne er knyttet til troen på Jesus fra Nasaret.

Alternativet «*Misjon eller dialog*» som den teologiske debatt ofte setter opp for forholdet mellom den kristne kirke og det jødiske folk, er i de fleste tilfeller irrelevant for de messianske jøder. De er skeptiske til en dialog hvor «kirken som Israel skal tale med synagogen som Israel på en felles plattform».³⁸ Årsaken til denne skepsis er at deres egen blotte eksistens som Jesustroende jøder i sitt folks midte, viser at forholdet mellom kirke og synagoge i bunn og grunn blir et spørsmål om kristologi og om kristologiens konsekvenser for ekklesiologien (Acta 3, 22f og 4, 12). Med unntak av de nevnte chiliastiske tendenser som medfører en fornektelse av evangelieforkynnelseens nødvendighet, er det derfor en gjennomgående og sterk betoning hos de kristne jøder av at Jesu navn skal forkynnes til frelse for det jødiske folk. Likevel er mange sterkt kritiske mot utenlandske misjonsselskaper, delvis fordi enkelte ikke har den nødvendige sensitivitet i møtet med det jødiske folk, delvis fordi hensynet til senderorganisasjon ofte får være avgjørende fremfor hensynet til de stedegne kristne.

III. *Ecclesia ex circumcissione et gentibus*

Vi har i det foregående forsøkt å gi en presentasjon av de messianske jøder i Israel og deres særpreg i rammen av den kristne kirke. Vi har ikke kunnet gå inn på andre problemer som følger i kjølvannet: hvordan forholder de jødiske omgivelser seg til dem, hvordan er forholdet mellom de messianske jøder og de arabiske kristne, og det mere konkrete forhold til utenlandske misjonsorganisasjoner i Israel og den øvrige kirke.

I møte med de kristne jøder i Israel er det ikke vanskelig å peke

38 W. Dantine, Kirche als Israel Gottes und das Problem der Israels mission, i *Judisches Volkgelobtes Land*, Hrsgb. Eckert, Levirisohn, Stör, München 1970.

på svakheter ved liv og lære i deres menigheter: det hersker f. eks. en viss anti-intellektualisme og en sterk skepsis til teologisk tenking, hvilket ofte får som konsekvens en læremessig svak forkynnelse og neglisjering av katekese og utdanning av menighetens lemmer. Ut fra det som ovenfor er sagt, er det heller ikke vanskelig å påpeke at mange av jødekristendommens kjennetegn i de første århundrer er tilstede blant de kristne av jødisk rot i Israel, og vi tenker her ikke minst på judaiserende tendenser: en lovisk forståelse av den jødekristnes livsførsel der man bevisst forsøker å overholde elementer i den rabbinske tradisjon, og også der hvor Jesu budskap oppfattes som «Den nye Tora». Og en farlig *theologia gloria* lurer der hvor lojaliteten til Staten Israel begrunnes ut fra forventningen om tusenårsrikets opprettelse på Zion og ut fra tanken om at hele Israel *da* skal underlegge seg «den triumferende kongen som kommer».

De tendenser og farer som her er antydnet, utgjør i de fleste tilfeller ingen kvalifisert vranglære. Det dreier seg om feilskjær i deres kamp for å utvikle og bevare sin identitet som kristne jøder. Den øvrige kristne kirke har ofte vært skeptisk mot de kristne jøder på grunn av judaistiske tendenser, og slik har avstand oppstått. Når kirken av jødisk rot døde ut i oldkirken, var det ikke minst etter et voldsomt press fra «*Ecclesia ex gentibus*»: den synagogale festkalender ble f. eks. etter hvert bevisst skjøvet til side, og i det 4. årh. skjedde det bl. a. i Jerusalem at kristne jøder ble direkte tvunget til å spise svinekjøtt under påskefesten.³⁹ – I stedet for avstand og kritisk avvisning, trenger de kristne av jødisk rot i Israel den øvrige kirkes sympati og forståelse, og de trenger også hjelp slik at de kan utvikle sitt særpreg og samtidig bevare en sunn kristen tro og et sunt forhold til sine kristne søsken.

I Kristus er gjerdet mellom jøder og hedninger brutt ned, i ånden tilhører de og tilber de samme Far. De er blitt ett i Kristus, dog ikke fullkomment ensartet eller homogene. I troens fellesskap, i den ene kirke «*ex circumcisione et gentibus*» trenger begge parter hverandre. Ikke minst trenger den hedningekristne part de kristne jøder for å bli hjulpet til å holde fast på kirkens gammeltestamentlige og jødiske arv, og ved en felles lesing av Det nye testamente kan også de jødekristne tilføre kirken dimensjoner som i seg selv ikke er nye, men som alt for ofte har vært glemt eller neglisjert.

39 Jfr. B. Bagatti, op. cit., s. 13 f.